

Georg A. Kraus: Identita 2. a 3. generace ve Švýcarsku

Dovolte mi, abych Vám za švýcarské krajany vyřídil mnoho pozdravů a přání, aby naše letošní konference o národní identitě skončila s úspěchem, který po včerejším zahajovacím dnu se jeví stále zřetelněji. Dovolím si uvést, že se nás ze Švýcarska sešlo na konferenci téměř 10, což tvoří značnou část návštěvníků (80).

Proto bych Vám v několika následujících minutách chtěl uvést problémy integrace a její vliv na identitu krajanů. Identita jako širší pojem je v určitém vztahu k integraci. Někdy je integrace v nové vlasti kladným přínosem při zachování identity. Někdy vedla t.zv. "přespřílišná integrace" k redukci či omezení identity, jak o tom budu mluvit dále. Budu se však převážně zabývat identitou a integrací krajanů a jejich rodin, příšlých do Švýcarska v letech 1968-1969. Důvodem příchodu byl vpád ruských tanků a armád t.zv. "spřátelených států" (=satelitů Moskvy) do republiky. Po této násilné okupaci ("Nacht- und Nebelaktion") se dostalo do Švýcarska v uvedeném období přes 15'000 Čechoslováků, kteří nemohli a nechťeli po 20 letech komunistické zvrle žítí dále v nesvobodě, jak tomu bylo po únoru 1948.

I když se můj příspěvek zabývá převážně 2. a 3. generací, musíme ztratit několik slov o generaci první. Tito uprchlíci, to jsme byli my, před téměř 50 lety, představovali většinou dobrou a pracovitou inteligenci Československa (doktoři, právníci, inženýři, průmyslováci, výborní technici, odborníci a jiní). Značná část z nich byli akademici, kteří se snažili, aby se jejich děti prosadily v dalším životě a proto do jejich vzdělání investovali mnoho času a značné částky. Asi v polovině 70. let jsem porovnával podle seznamu nových studentů na Polytechnice ETH Zürich podíl Čechoslováků a zjistil následující: Zatím co podíl Čechoslováků na počtu občanů ve Švýcarsku (6 mil. vůči 15'000) byl asi 2,5‰, poměr čl. studentů vůči ostatním studujícím byl 2,5%, čili 10krát větší. Při tom je nutno uvést, že ve Švýcarsku pojem "učení"="Lehre" má mnohem větší váhu ("Banklehre" a pod.) než tomu bylo u nás. Už tím, že po ukončení "Lehre" ve věku kolem 20 let se mohli absolventi naplno věnovat svému povolání a kariéře a neztráčet dalších 5-6 let vysokoškolským studiem.

Rád bych se zmínil o několika připomínkách a praktických příkladech k identitě našich potomků a sounáležitosti resp. snahou spolupracovat s ostatními krajany. Jsou to připomínky a příklady z vlastního života a ze života našich krajanů ve Švýcarsku.

My jsme začali v Bernu, kde jsme se dověděli/1970 od P. Bernáška, že v létě se organizuje 2-týdenní společný tábor čs. dětí v Casies u Brixenu v severní Itálii v t.zv. "Velehradě". (Nezaměňovat s Velehradem v Římě.) Sešlo se tam přes 40 dětí, které měly jako vedoucí vynikající pedagogy, jako byli P. Šimčík s dalším kolegou z Vídně, p. Hrubý z Vatikánu a dokonce tábor navštívil i P. Škarvada z Vatikánu, pozdější arcibiskup pražský po odstranění komunizmu. Další rok byl tento tábor v Rakousku (Fulpmes) a v roce 1972 znovu v Casies. Na těchto táborech se vytvořil pevný svazek dětí a rodičů, kteří chtěli více než 2-3 týdenní letní tábory, aby se upevnila a zesílila národní identita.

A skutečně: V r. 1971 se v Zürichu ustavila díky krajanskému spolku Beseda Svatopluk Čech "Doplňovací česká škola v Zürichu". Hlavní zásluhu na tom měl předseda Svatopluka Čecha Přemysl Pitter a arch. Rudolf Fiala, kteří spolu s J. Nápravníkem a A. Šaškem založili tuto školu. (Byl jsem také při tom.) Učebny zajistil díky svým kontaktům Přemysl Pitter, ředitelkou školy byla paní Valerie Machulková, později Mirek Job. Nízké školní poplatky byly využity na nájem učeben a k nákupu školních pomůcek. Na placení učitelek a učitelů peněz nebylo, ale dělali to rádi, protože mezi žáky byly i jejich děti. Škola existovala do poloviny 80. let a prošlo jí skoro stovka žáků. Osobnost Přemysla Pittera a jeho partnerky Olgy Fierzové je dostatečně známa z několika výstav po r. 1990. (Rozhodně jste slyšeli o jejich činnosti a zásluhách pro české děti po zabrání Sudet v r. 1939, zachraňování židovských dětí během války, podobně jako mladý Angličan Winton, zachraňování a pomoc německým dětem při odsunu Němců 1945-1946 a konečně pomoc československým dětem po r. 1968-1969.)

Od r. 1973, když byl založen ve Švýcarsku exilový skauting, jsem se věnoval převážně skautské činnosti, v r. 1974 vedl společně s Dr. Kolominským (br. Maugli) tábor Severka v severním Německu a konečně v r. 1975 jsme oba vedli naše skauty na světové Jamboree v norském Lillehammeru (10 čs. skautů ze Švýcarska a 10 z Německa). Vedle vlastního 1,5-týdenního tábora Jamboree, zvaného Nordjamb 75 (17 000 účastníků-skautů 14-18letých plus 5 000 Oldskautů-Roverů, t.j. pořadatelů) byl součástí pobyt v rodinách, t. zv. "Home Hospitality". Naše skupina měla tento pobyt před Jamboree, takže jsme byli od začátku středem a cílem tisku a ostatních medií, kde jsme referovali o stavu v komunistickém Československu včetně zákazu skautingu. Příslušné články a fotografie v novinách neunikly pozornosti čs. ambasády v Norsku, která se pokoušela zabránit v každodenním vztyčování čs. vlajky. Ale marně,

při návštěvě švédského krále Carl Gustava v našem táboře nebo vnuka Baden Powela, zakladatele skautingu, čs. vlajka vlála vesele dále. Návštěvníci našeho tábora si pozorně prohlédli i velký trojhranný panel o Janu Palachovi a proč se upálil (anglicky). Totéž se opakovalo, když přijel z Kanady světový náčelník čs. skautů bratr Velen (Fanderlík).

Zmínil jsem se poněkud podrobněji o účasti našich mladých z 2. generace (katolické i skautské tábory, podobné tábory organizoval i Sokol), protože tvořily jádro naší činnosti a naší snahy při výchově 2. generace. Z iniciativy Dany Seidlové (Pirátky) vznikl krátce po Jamboree v r. 1975 t.zv. "Folklor 75", taneční skupina mladých hochů a děvčat (13- až 17 -letých), kde krojovaná skupina (kroje české, moravské a další) trénovala a prováděla své umění. Během let se tato skupina stávala profesionálnější, vystupovala na mnoha sokolských plesech a jiných oslavách a příležitostech, a to i v Německu, Rakousku a po r. 1990 v Česku. Vždy v listopadu se sešli a scházeli starší i noví členové "Folkloru 75" na sjezdu v Adliswilu u Zürichu, na t.zv. "setkání mladých" resp. "věčně mladých". Na těchto sjezdech se sešlo pravidelně 150-350 členů a příznivců "Folkloru 75" se svými partnery ze Švýcarska, Belgie, Německa, Francie, Anglie a dalších států. Loni na jare oslavila tato skupina už 40 let svého trvání, což svědčí o tom, že členové Folkloru si byli vědomi své české identity.

Dlužno říci, že většina příslušníků 2. generace se integrovala ve švýcarském prostředí velmi dobře, i když mezi sebou i doma v rodinách důsledně mluvila stále a dobře česky nebo slovensky. Dovolte mi, abych uvedl i některé negativní případy "přespřílišné integrace". Na př. mladým manželům, oba Slováci, se narodil v 70. letech syn a po dvou letech dcera. Dohodli se ("aby se jim to nepletlo?" - toto úsloví jsem už ani nemohl slyšet), že s dětmi budou mluvit jen německy. A mluvili na ně směsicí "Schwyzer Dütsch", Bern-Dütsch a bůhví čeho-Dütsch ještě. A po r. 1990, když mohly obě děti navštívit prarodiče na východním Slovensku, nastala katastrofa: děti neznaly ani slovo slovensky a oba prarodiče ani slovo německy. Syn je dnes úspěšný DJ a dcera byla několikanásobná mistryně Švýcarska v řecko-římském zápase, čili oba se rozhodně v životě neztratí. Pouze mateřský jazyk - slovenština jim chybí, o což je rodiče připravili, jinými slovy slovenská identita byla navždy ztracena.

Nebo další příklad: Na Jamboree byl vedoucím naší družiny jeden mladík, po studiích (učitel) se oženil a měl tři děti. Ale manželka - Švýcarka jim zakázala mluvit česky, aby nemluvili o ní a

ona by jim nerozuměla? (Aby se sama učila česky, na to asi nepřišla?) Manžel na to přistoupil k vůli rodinnému smíru. Asi před 2 lety jsme na koncertě České filharmonie v Zürichu potkali jeho matku (známá sokolka, otec byl známý sokolský cvičitel) s mladou dívkou - vnučkou. Matka nám ji představila, že to je nejstarší dcera jejího staršího syna, rovněž žijícího ve Švýcarsku, která před rokem dokončila UNI Zürich a má dobré zaměstnání. S námi vnučka hovořila samozřejmě perfektně česky a nyní "clou!" s následujícím výsledkem: Ty tři děti mladšího syna, dnes kolem 20 let, vytýkají své matce Švýcarce, že je připravila o znalost českého jazyka a že jí to nikdy nezapomenou, čili další naprostá ztráta identity.

Ale na druhé straně máme pozitivní případy, kdy český jazyk vyhrál. Tak mladší dcera zde bohužel nepřítomné Dany Seidlove "Pirátky" - Helenka si vzala Švýcara a měli tři děti. Asi před 20 lety na plese v Badenu jsem stál v blízkosti Folkloru 75. S mladíkem vedle mne jsem prohodil pár slov česky a nepoznal jsem, že to je švýcarský manžel Helenky, tak dobře se naučil česky.

Nebo Lada Hájková-Jenter (dříve Valovičová), po 17 let (1973-1990) psala kompletní text Zpravodaje (dnes již 49. ročník, což je v exilu unikum) a spolupracovala s redaktorem Dr. J. Strnadem. Její druhý manžel Rudi Jenter je Švýcar (ze španělsko-švýcarské rodiny). Samozřejmě, že se v celém příbuzenstvu Hájkových mluvilo jen česky. Rudi to vzal od lesa: napřed dva 5-týdenní kurzy češtiny v Poličce N./Met., pak asi rok na Karlově univerzitě. Rudi nyní mluví a píše česky jako každý z nás a rozhodně nebrání manželce Ladě v její identitě a činnosti.

A "by the way" mimochodem: už téměř 15 let vede taneční soubor "Folklor 75" Švýcar Mathias a ten mluví dobře česky. Je mu jasné, že by si žádný Švýcar mezi folkloristy, podobně jako v rodinách Seidlových a Hájkových ani neškrtl, pokud by nemluvil česky.

Ale nemusíme chodit tak daleko, do Švýcarska, stačí, když zůstaneme v tomto sále. Doufám, že Vám už po desetiletí něco říká jméno Blanka Karlsson. Na předminulých Dnech zahraničních Čechů jsem si na příslušné výstavě prohlížel obrazy s příjemným pánem, který mluvil dobře česky. Teprve při hovoru jsem se dozvěděl, že to je švédský manžel Blanky Karlsson. Jsem přesvědčen, že přítomní účastníci by mohli jmenovat desítky podobných případů z okolí a prostředí ve svých zemích o pozitivní a negativní integraci a s tím související ztrátu či zachování identity.

Na základě výše uvedených údajů a praktických příkladů je jasno, že jediná správná cesta byla a je mluvit s dětmi v mateřském jazyce. Mám s tím vlastní osobní zkušenosti s dvěma vnučaty.

Děti se totiž v mateřské školce (Kindergarten) a pak v primární (obecné) škole naučí perfektně cizímu jazyku, takže rodiče je nemusí v předškolním věku zatěžovat nedokonalým či pitvořeným cizím jazykem. Je zajímavé, že většina dětí, s nimiž od narození rodiče mluvili česky, se uplatnily o mnoho lépe při dalším vzdělání, ať to byli právníci včetně získání Anwaltspatentu, inženýři, architekti, absolventi doktorských titulů na vysokých školách jako Polytechnika ETH, Universita Zürich nebo ekonomická HSG-Hochschule St. Gallen a samozřejmě lékaři různých oborů. K nim patří rovněž absolventi zahraničních univerzit jako MBA - Master of Business Administration. Všem těmto úspěšným absolventům zřejmě nevadilo, že jako malé děti slyšely pouze češtinu a rozhodně "se jim to nepletlo".

Zbývá nám ještě identita a integrace 3. generace čili naší vnuci. Zde není otázkou integrace jako taková, děti jsou už od mládí integrovány, důležitější je snažit se, aby se jim uchoval český a slovenský jazyk a aby u nich došlo ke spolupráci s krajanými spolky a organizacemi. Tím by se utvrdila jejich česká národní identita. Většina našich vnuků a vnuček, v jejichž rodinách se mluvilo a mluví česky, nemá s jazykem jako základním článkem identity problémy, spíše bude nutno se zaměřit na jejich další sdružování s krajanou komunitou resp. napojení na české a slovenské spolky. Při různých setkáních krajanů jsem se dozvěděl, že v posledních letech už velký počet ze 3. generace absolvoval vysokoškolské studium.

Po roce 1990 a hlavně v posledních 10-15 letech přijela na štěstí do Švýcarska spousta mladých lidí, většinou s malými dětmi, takže o nárůst bude postaráno. Pozitivně při tom působí fakt, že MZV-Ministerstvo zahraničních věcí podporuje vznik a provoz českých škol, školiček, škol bez hranic a dalších, jejichž učitelský sbor vykonává záslužnou činnost. Myslím, že mezi mladými pedagogy je mnoho učitelů a hlavně učitelek, které mohou k tomuto tématu říci více a vyjádřit se kvalifikovaněji než já. Všechny tyto nové příchozí nemůžeme škatulkovat na generace 1., 2. či 3. Důležité je pouze, aby jejich děti navštěvovaly švýcarské školy, případně doplňovací české, jak výše uvedeno, aby jim při tom rodiče pomáhali a jinak s nimi mluvili pouze česky či slovensky.

Nakonec bych se rád zmínil o osobní vzpomínce, kdy jsem se setkal s problémem identity. V 70. letech jsem pracoval u švédsko-švýcarské firmy (Göteborg), která stavěla v několika evrop-

ských zemích továrny pro své stroje (na prefabrikaci). Oba majitelé věděli, odkud jsem přišel (Československo), ale při různých jednáních jsem vystupoval jako jejich švýcarský partner. Na podzim roku 1973 jsme po mnoha návštěvách a jednáních získali konečně francouzského partnera (firma PPB) a měli spolu závěrečnou diskusi. Po večeři mě oba francouzští zástupci (ředitel firmy a jeho technický náměstek) doprovodili až k mému pokoji a na rozloučenou projevili svou účast na událostech z obsazení republiky v srpnu 1968 i mé současné tehdejší činnosti. (Švédský majitel je totiž v mé nepřítomnosti informoval.) A to bylo již přes pět let po ruské okupaci, takové "renomé" jsme měli v západní Evropě! Tehdy jsem si uvědomil, že nikoli já sám, ale i oba Francouzi mi svým jednáním potvrdili mou národní českou identitu.

Georg A. Kraus
Beseda Svatopluk Čech Zürich

K problému identita a integrace bych rád poznamenal, že v minulém roce 2015 jsme oslavili 100 let od vzniku Svazu spolků ve Švýcarsku, to je sdružení více než 10 krajanských spolků. Organizací hlavní oslavy 28.3.2015 v Lavaterhausu byl pověřen náš spolek Beseda Svatopluk Čech Zürich a o 100-leté činnosti Svazu a spolku vyjde (vlastně už vyšel) podrobný Almanach. Bohužel se tam nedostal zajímavý referát Dr. Radana Haina z 2. generace o integraci a uplatnění "mladých", který by se hodil k tématu dnešní konference. Proto jsem si dovolil několik výtisků referátu pro zájemce přinést. Radan Hain nemluví výslovně o identitě, ale z jeho příspěvku si můžete utvořit o tomto problému správný úsudek.

GAK